

HÁROM ÉVTIZED AZ ELNÖKI SZÉKBEN – CHOLNOKY JENŐ ÉS A MAGYAR FÖLDRAJZI TÁRSASÁG (1893–1949)

RYBÁR OLIVÉR

THREE DECADES IN THE PRESIDENCY – JENŐ CHOLNOKY
AND THE HUNGARIAN GEOGRAPHICAL SOCIETY (1893–1949)

Abstract

The geographer Jenő Cholnoky (1870–1950) was one of the most important figures in the history of geography in the 20th century. In 1894, Lajos Lóczy Sr. took the talented young engineer – fortunately for geography – as a teaching assistant at the Geography Department of the University of Budapest. From then on, Cholnoky began to deal more closely with geographical research and became one of the most prominent figures of the Hungarian Geographical Society, founded in 1872. It is important to mention that among the leading roles of many associations, the Hungarian Geographical Society played the most important role. Jenő Cholnoky's name first appeared in the columns of Geographical Review in 1893. 108 of his studies, reports and commemorations were published in the Geographical Review. From 1893 he was a member of the HGS, from 1894 a member of the Balaton Committee, from 1904 to 1913 he was the editor of Geographical Review. From 1908, he became the chairman of the Alföld Committee, and from 1920 of the Balaton Committee. Between 1905–1911, he was the general secretary of the Society, between 1911–1914 its vice-president, and from 1914–1946 its president. Cholnoky was the HGS's longest-reigning president to date (32 years).

Keywords: Jenő Cholnoky, Hungarian Geographical Society, history of geography, history of the HGS, president of the HGS

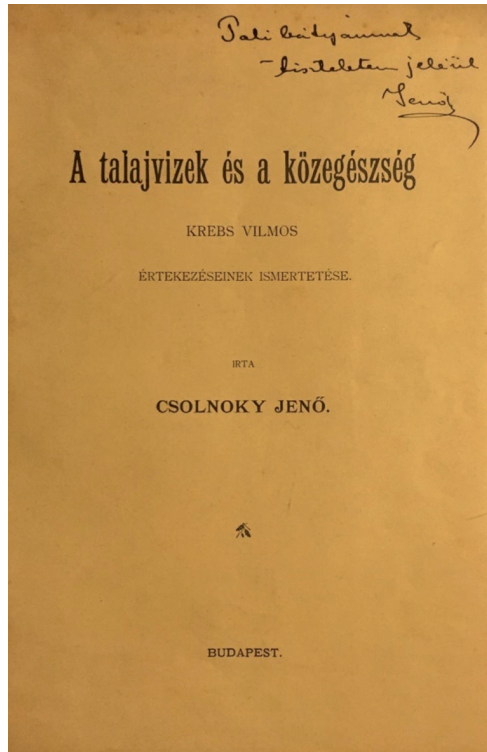
Bevezetés

Cholnoky Jenő (1870–1950) földrajztudós a XX. századi geográfia történet egyik legfontosabb alakja volt. Veszprémi diákévei után, Budapesten 1892-ben mérnökdoktori oklevelet szerzett majd a Műegyetem Vízépítési Tanszékén tanársegédi állást kapott Klimm Mihály tanszékvezető professzor mellett. Cholnoky pályája kezdetén vízügyi kérdésekkel foglalkozott. Első nyomtatásban megjelent írása is hidrológiai témát mutat be. 1894-ben a tehetséges, fiatal mérnököt – a földrajztudomány nagy szerencséjére – id. Lóczy Lajos maga mellé vette tanársegédnek a Budapesti Tudományegyetem Földrajzi Tanszékére. Cholnoky ettől fogva kezdett el földrajzi kutatásokkal behatóbban foglalkozni és vált az 1872-ben megalakult Magyar Földrajzi Társaság egyik legkiemelkedőbb alakjává. Cholnoky önéletrajzi írásában „*A Társaságok életéből*” című fejezetben írt részletesen (közel négy oldalban) a társaságbeli munkásságáról (CHOLNOKY J. 1945). Fontos megemlíteni, hogy – az életében közel két tucat egyesületben betöltött vezető szerepeiről szóló leírásban – a Magyar Földrajzi Társaság az első helyen került bemutatásra. Ez is jól mutatja, hogy a Társaságok közül a MFT játszotta messze a legfontosabb szerepet. 56 éven át volt a Földrajzi Társaság tagja.

Kezdeti évek a társaságban

A társasági folyóirat, a Földrajzi Közlemények első száma 1873-ban jelent meg. Cholnoky Jenő neve a Közlemények hasábjain először 1893-ben tűnt fel, ekkor huszon-

három éves fiatal volt (CHOLNOKY J. 1893). Ebben az évben látott napvilágot első tudományos tanulmánya (1. ábra). A „Földrajzi Közlemények legújabb füzetében Cholnoky Jenőtől érdekes tanulmány jelent meg *A talajvizek és a közegészség* címen” (FŐVÁROSI L. 1893). 1893-tól, id. Lóczy ajánlására már a tagság névsorában találjuk a nevét. Az ifjú tudós, Lóczy javaslatára már 1892-től tevékenyen bekapcsolódott a társaság tudományos vállalkozásába, a Balaton tanulmányozásába (FODOR F. 2006). A kutatás egy évvel korábban indult el a társaság keretein belül. Id. Lóczy Lajos a „Balaton Bizottság” 1892–1893. évi jelentésében már említést tesz róla, hogy Cholnoky és Zelovich Kornél (1869–1935) műegyetemi asszisztensek önként jelentkeztek Tihany pontos tachimetrikus felvételére. A felmérésük alapján később (1896) térképet is készítettek. Magánéleti vonatkozás-ként megjegyezzük, hogy Zelovich ekkoriban ismerte meg Cholnoky húgát, Erzsébetet (1876–1919), akit 1893-ban el is jegyzett. Ez év elején (1893. jan. 12.) Cholnoky már részt vett a Társaság felolvasó ülésén, ahol „*mint vendég*” „*Talajvízingadozás és halálozás Budapesten*” címmel tartott előadást. A kutató 1894-ben a balatoni önműködő vízjelzők eredményeiről, a tihanyi felmérésekről, valamint a Balaton színeiről írt a Közlemények oldalain. Cholnoky kiválóan elvégezte a rá bízott feladatokat, ezért a Társaság 1894. május 10-i választmányi ülésén, Lóczy kezdeményezésére a Balaton Bizottság tagjainak sorába választották. Ezen a napon viszont a bizottságot elhagyta Herman Ottó és Márki Sándor

1. ábra Cholnoky Jenő első tanulmánya a közlemények oldalain jelent meg 1893-ban (különlenyomat, melyet Cholnoky, anyai nagybátyjának, Zombath Pálnak dedikált)

Forrás: Rybár Olivér gyűjteményéből

Figure 1 Jenő Cholnoky's first study was published in the pages of Review in 1893 (offprint, which Cholnoky dedicated to his maternal uncle, Pál Zombath)

Source: Collection of Olivér Rybár

(Földrajzi K. 1894). 1895–1896 telén a Balaton jegét tanulmányozta, illetve Eötvös Loránd kérésére az ingamérésekben is segédkezett, több éjszakát töltött a befagyott tó jegén. Ekkor jelentek meg az árvizek előrejelzéséről szóló és „*A Tiszavölgy új átnézeti térképe*” című írásai is. Mint láthatjuk, kezdetben a vízépítőmérnök végzettségű Cholnoky főként hidrológiai vonatkozású témákkal foglalkozott.

A lelkes tudós az 1896. március 12-én tartott közgyűlésen, mint rendes tag jelentkezett a társaság titkári posztjára, de Thirring Gusztávhoz hasonlóan csak egy szavazatot kapott, a titkár 32 szavazattal Jankó János lett. Bár titkár nem lett, a főtitkári posztot kilenc évvel később már betölthette.

Ebben az évben a Balatonnal kapcsolatos munkáit félbeszakította, mivel Lóczy Lajos közbenjárására egy ázsiai tanulmányúton vett részt. „*Cholnoky Jenő egyetemi assistens tagtársunk a m. kir. vallás- és közoktatási és a földművelésügyi miniszter urak támogatásával a múlt év december havában Khinába elútaozott, hogy ott tanulmányutazásokat tegyen*” (LÓCZY L. 1897). 1897-ben egy rövid közleményt is adott ázsiai útjáról (CHOLNOKY J. 1897), melyről Lóczy is beszámolt az 1897. május 13-án a Tudományos Akadémia ülés-termében tartott felolvasósülésen. A következő évben „*Utazási jelentés Mandsuországból*” címmel jelent meg írása. Február 10-én Lóczy, „*Cholnoky Jenő ázsiai utazásáról*” címmel tartott előadást. A fiatal kutató eredményeiről mentora, Lóczy rendszeresen beszámolt a társaság ülésein. Az 1898-as év elején „*Cholnoky Jenő ázsiai utazásáról*” maga Cholnoky közölt rövidebb írást a Közlemények hasábjain.

Miután Cholnoky hazatért, hamar munkához látott és visszatért a Balaton-kutatáshoz, „*Cholnoky Jenő június havában hazaérkezve khinai tanulmányútjából, azonnal hozzá kezdett a tó hydrographiai tanulmányozásához; szeptemberben újra megmérte a tóba folyó vizek mennyiségét, vizsgálta a hullámmarások hatásait, azonfelül segédkezett a zalai hegyek geotektonikai vizsgálatában*” (ERŐDI B. 1899). Még ebben az évben Lóczy Lajossal és barátjával, Laczkó Dezső veszprémi kegyesrendi főgimnáziumi tanárral geológiai bejáráson vett részt Várpalota, Veszprém, Ajka, Nyirád és Révfülöp térségében. A Társaság kiadásában megjelent „*A Balaton tudományos tanulmányozásának eredményei*” című kötet sorozat négy szakasza is Cholnoky munkáját dicséri; „*A Balaton limnológiája*” (1897), „*A Balaton szintüneményei*” (1904), „*A Balaton jege*” (1907) és „*A Balaton hidrografiája*” (1918) c. részek.

A kínai út nagy hírnevet szerzett neki, számos tanulmánya és kisebb közleménye jelent meg különböző lapokban. 1899. január 26-án „*Khinában és Mandsuországból tett utazás*” címmel vetített képes beszámolót tartott a Társaság tagjainak. Ez év március 23-án Cholnokyt választmányi taggá választották, illetve Berecz Antal főtitkár javaslatára egy magyar földrajzi szótár megszerkesztését is felvállaló, kilenc fős bizottság tagjai közé is felkérték. 1900-ban megjelent kínai utazásáról készült népszerű útleírása „*A sárkányok országából*” címmel, amely utóbb a Társaság könyvtárának sorozatában két újabb kiadást is megért. A századfordulón már több, más témával is megjelent a társaság előtt, ilyen volt például az Alföld hőmérsékleti viszonyainak bemutatása vagy az északi pólus körüli újabb kutatások ismertetése, valamint a térképek készítésének módjait bemutató közleménye. Ezek a témák a későbbi tudományos pályája során is meghatározó szerepet játszottak. Írásainak nagyrésze viszont meteorológiai tárgyú témákat dolgozott fel (pl. Medárd nap, csapadékeloszlási kérdések).

Az 1901. március 28-i választmányi ülésen a tagság Cholnoky Jenő rendes tagot egyhangúlag levelező taggá választotta meg. Júniusban Lóczy Lajos és Cholnoky Jenő kalauzolója mellett jól sikerült tanulmányi kirándulást tettek Magyarországon a bécsi egyetem Földrajzi Intézetének hallgatói.

Cholnoky a Földrajzi Közlemények szerkesztője és a társaság főtítkára

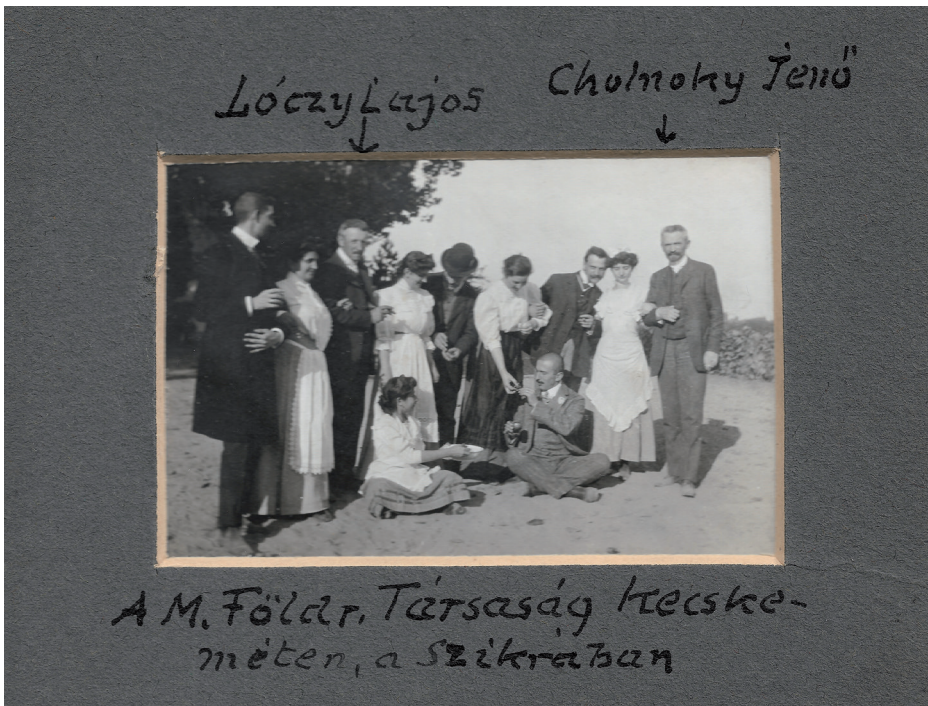
1904-től lett a Földrajzi Közlemények szerkesztője, az ez évi első szám címlapján már „BERECZ ANTAL és dr. CHOLNOKY JENŐ” neve szerepelt. A hivatalos megbízását a társaság 1904. március 10-i közgyűlésén ismertették. „Amikor átvettem a Földrajzi Társaság főtítkárságát és a Földrajzi Közlemények szerkesztőségét, akkor Berecz Antal egy névjegyre ezt írta: „Kedves Barátom! A szerkesztőséget ezennel átadom. Kézirat nálam nincs. Sok szerencsét!” (CHOLNOKY J. 1945). Ekkor a társaságnak alig 30 fizető tagja volt, hiányzott az alaptőke és a közlemények színvonala sem volt megfelelő a tudós szerint. Később a tagságot 1700 fő fölé emelte és a közleményeket is megújította (SZÉKELY A. 1996). „Dr. Cholnoky Jenő lev. tag, mint a Földrajzi Közlemények szerkesztője kéri a választmányt, hogy a Közleményekből évenként 12 füzet jelenjék meg és az eredeti cikkekért járó tiszteletdíjat ívenként 48 koronáról 60 koronára emelje föl, apróbb közleményekért pedig ívenként 50, fordításokért 40 koronában állapítsa meg a tiszteletdíjat. – Mindezekhez a választmány hozzájárul és dr. Cholnoky Jenő szerkesztőnek a szerkesztés körül kifejtett buzgó munkásságáért őszinte köszönetet mond” (Földrajzi K. 1904). A Közlemények tartalma elmélyült, a népszerűsítő feladatnak Cholnoky minden számban egy-egy bevezető cikkel tett eleget, a többi területet tudományos értekezésekre és komoly könyvkritikákra használták fel (FODOR F. 2006).

1904-es év legnagyobb eredménye az „Az Alföld tudományos tanulmányozásáról” szóló írása volt, melyben a Balaton-kutatáshoz hasonló, nagyszabású tudományos vizsgálódás kezdeményezését vetette fel. Ennek megvalósítására azonban még négy évet várni kellett. Magánéleti vonatkozásként megemlíthjük, hogy az 1900-as évek elejétől felesége, Barrois Petronella, és a tudós öccse, Cholnoky László is a társaság tagja lett. Cholnoky ajánlására unokaöccsét, Zelovich Lászlót is felvették a társaság tagjainak sorába. 1911-ben Halász Gyula ajánlására Cholnoky távoli rokona a szatmári közjegyző, dr. Cholnoky Imre is a társaság tagja lett, majd az 1920-as évektől Cholnoky Imréné is. A későbbiekben Cholnoky második felesége, Fink Ida is a társaság tagja lett, aki rendszeresen részt vett a társaság közgyűlésein is.

Az 1905. február 9-én tartott közgyűlésen Lóczy Lajos elnökle mellett, Cholnokyt főtítkárrá választották meg, majd négy nappal később kinevezték a kolozsvári egyetem földrajzi tanszékére. Kinevezése a társaság szempontjából nem történt „megfelelő” időben, hiszen mint a későbbiekben látni fogjuk, főtítkári teendőit nehezen tudta ellátni a távoli városból. Ennek ellenére Cholnoky folytatta tudományos és tudománynépszerűsítő előadásainak sorát, több vidéki városban is tartott felolvasást. Szép gesztus volt Prinz Gyulától a következő évben tett névadás is. 1906-ban, Prinz a Tien-sanban járt, erről be is számolt a Közlemények oldalain. Utazása során az egyesület főtítkáráról sem feledkezett meg; „a Koksál olyan csúcsokat emelt a magasba, amelyek igazán megleptek bennünket. Ezek legnagyobbikát Cholnoky-csúcsnak nevezem. Panorámáját a Lóczy és Déchy csúcsokéval egyetemben, néhány hét múlva küldöm” (PRINZ GY. 1906). Az elnevezés sajnos később nem honosodott meg, a csúcs Prinz-féle elnevezése ma már nem használatos. Cholnoky 1907. évi főtítkári jelentésében a Társaság nehéz helyzetére és anyagi nehézségeire panaszkodott; „még többet, sokkal többet akarunk s ehhez a törekvéshez minden tagtársunknak, a földrajz minden barátjának buzgó pártfogását és közreműködését kérjük” (CHOLNOKY J. 1907). Ekkoriban a Magas-Tátrán létesítendő Bolyai-obszervatóriumra is szervezett gyűjtést, melyre sokan adakoztak.

Cholnoky nagy érdeme volt a vándorgyűlések megszervezésének ötlete is (BALÁZS D. 1991). 1907-ben Kecskeméten, 1908-ban Szegeden, 1909-ben Nagybecskerekén majd 1910-

ben Székesfehérváron, 1911-ben pedig Ungváron rendeztek vándorgyűléseket. 1912-ben Debrecenben, 1913-ban Aradon járt a társaság. 1907-ben még csak alig húszan vettek részt a kecskeméti vándorgyűlésen, viszont a későbbiekben az esemény a társaság nagyszabású rendezvényévé vált (2. ábra). 1908-ban lejárt főtítkári kinevezésének első ciklusa, de a február 8-án tartott tisztújító közgyűlésen ismét három évre megválasztották a társaság főtítkárának. Cholnoky a Közlemények szerkesztőjeként is számos nehézséggel kellett, hogy szembenézzen. A tudományos világ és a laikus érdeklődők igényeit is igyekezett kielégíteni. „Valóságos tojástáncot kénytelen a szerkesztő járni, mert ha túlságosan szak-szerű cikkeket hoz, akkor a nagy közönség lesz, méltán elégedetlen, ha pedig túlságosan népszerűvé válik, akkor meg nem lesz a magyar földrajzi tudománynak egyetlen igazi szak-szerű organuma sem. Ennek következtében Társaságunk kettős feladatának megfelelően: két folyóiratot is kell majd kiadnunk” (CHOLNOKY J. 1908). Már ekkor felmerült benne egy tudománynépszerűsítő folyóirat elindításának gondolata, de erre csak bő húsz évvel később, 1929-ben kerülhetett sor, amikor megjelent „A Földgömb” első száma.

2. ábra A Magyar Földrajzi Társaság tagjai Kecskeméten a Szikra pusztai szőlőben 1907-ben, ekkor határozták el az Alföld tudományos tanulmányozásának megkezdését (a fotót Cholnoky látta el feliratokkal)

Forrás: Rybár Olivér gyűjteményéből

Figure 2 Members of the HGS in the Szikra field vineyard in Kecskemét (1907), it was then decided to begin the scientific study of the Great Hungarian Plain (photo captioned by Cholnoky)

Source: Collection of Olivér Rybár

1908 nyarán részt vett Lóczy és Teleki társaságában a genfi IX. nemzetközi földrajzi kongresszuson, ahol két előadást is tartott. Ez év őszén fontos esemény történt, ugyanis a Balaton Bizottság november 12-én tartott ülésén létrejött az Alföld Bizottság (DUSEK L. 2009), amely ügyvivő elnökévé dr. Cholnoky Jenő főtítkárt választotta meg. „A Balaton

tudományos tanulmányozásának befejezése után áttértünk egy sokkal nagyobb feladat megoldására, a Nagy Magyar Alföld tanulmányozására. A magyar tudományos köröknek legszebb feladata ez” (CHOLNOKY J. 1909a). Ettől kezdve évenkénti jelentést írt a bizottság munkálatairól. Cholnoky a MFT 1908. évi szegedi vándorgyűlésén kijelentette: „a Földrajzi Társaság kötelessége a tudományt közérthető formában tanítani és terjeszteni. Népszerű előadásaival, folyóiratának népszerű cikkeivel igyekezik ennek a feladatának megfelelni” (CHOLNOKY J. 1909b). Cholnoky utolérhetetlen földrajzi előadásairól tanítványai később is elismerően nyilatkoztak (BALOGH J. 1997). Főtitkársága idején a tagok száma három év alatt háromszorosára, további néhány év alatt pedig ötszörösére emelkedett (SZÉKELY A. 1996).

Alelnök és „A Magyar Földrajzi Társaság Könyvtára” szerkesztője

Az 1910. március 17-én tartott társasági közgyűlésen Lóczy Lajos elnök, mint „A Magyar Földrajzi Társaság Könyvtára” könyvsorozat szerkesztője bejelentette, hogy sok elfoglaltságára való tekintettel a szerkesztői tisztségről lemond. Az új sorozat szerkesztésével dr. Cholnoky Jenő főtitkárt bízták meg, aki a felkérést köszönettel elfogadta. Így a könyvsorozat második sorozatának kötetei már Cholnoky szerkesztése alatt jelentek meg. A tudósnak saját kötetei is megjelentek a sorozatban. Ilyenek voltak a „Sárkányok országából” új kiadása (1913-ban egy, majd 1934-ben két kötetben), az „Afrika” 1–2. (1930), az „Égen, földön. Földrajzi értekezések” (1934), a „Balaton” (1937), „A Földközi-tenger” (1939), az „Erdélyi képek” (1941) és a „Sivatag” (1943) c. kötetek.

Cholnoky Jenő 1909-ben már négy éve Kolozsváron tanított, de vissza szeretett volna térni Budapestre. Pályázatot is küldött a fővárosba, de nem az ő ajánlatát fogadták el a földrajzi tanszék vezetői állására. Egy évvel később Békefi Remig dékán levélben értesítette Cholnokyt, hogy Czirbusz Gézát nevezték ki a tanszék élére. Miután visszatérési kísérletei sikertelenül végződtek, az 1911-ben megjelent 1910. évi főtitkári jelentésében az alábbiakat fogalmazta meg: „Nem teljesedett az a reményünk, hogy Budapestre kerülök s így azt az ideiglenesnek tekintett s nagyon hátrányos állapotot, hogy a főtitkár a fővárostól állandóan távol tartózkodik, meg kellett szüntetnünk s a Társaság eminens érdekében, azt mondhatnám életbe vágónak tartottam, hogy arról a tisztségről, amelyre a Társaság bizalma emelt, s amely tisztségnek annyi lelkesültséggel igyekeztem megfelelni, leköszönjek s kérjem az intéző szakfőnököket, hogy más, helyzeténél és elfoglaltságánál fogva alkalmasabb egyén személyében új főtitkárról gondoskodni szíveskedjék” (CHOLNOKY J. 1911). A Társasággal kapcsolatos sok feladat még a munkabírásáról híres Cholnokyt is megviselte; „elernyedten teszem le a főtitkári teendőket: Kolozsvárról vezetni a Társaság ügyeit: felülhaladja az én idegrendszerem munkaképességét” (CHOLNOKY J. 1911). Feltehetően pályázatának elutasítása miatti csalódottság érzése is vezérelte a társaságbeli tisztségről való lemondását. Ennek némileg ellentmond önéletrajza (CHOLNOKY J. 1945), melyben arról írt, hogy Erdélybe való kinevezése könnyített a sok feladatán, és kevesebbet kellett dolgoznia (a MFT-beli feladatokat tekintve ez később igaz is lett). Energiáit Erdély földrajzának tanulmányozására és az egyetem színvonalának javítására fordíthatta. Ebben az évben lejárt a Földrajzi Közlemények szerkesztői mandátuma is, de az elnökség kérte, hogy további három évig lássa el feladatát.

A tudóst, kimerültsége ellenére a közgyűlés 1911. március 30-án Déchy Mór és Havass Rezső mellett alelnöknek választotta meg. Feltehetően azért született ez a döntés, mert nem akarta a Társaság, hogy Cholnoky távozzon. Ezzel a tisztséggel munkaterhein is tudtak könnyíteni, egy főtitkári pozíció ugyanis sok adminisztratív, szervezési feladattal járt.

Utódja a főtítkári székben Teleki Pál lett. Teleki ezzel nagy terhet vett le barátja válláról. 1911 nyarán a francia földrajzi társaságok nemzeti kongresszusán, (Congrès National des Sociétés françaises de Géographie) Roubaixben a társaságot Cholnoky képviselte. Ez év októberében rendezett választmányi ülés szerint „*az American Geographical Society of New York 1912. aug.—okt. hónap fennállásának 60 éves fordulója alkalmából transzkontinentális utazást rendez Észak-Amerikán keresztül s erre többek közt Társaságunkat is meghívta. A választmány az elnök javaslatára Cholnoky Jenő alelnököt és Teleki Pál gróf főtítkárt kérte fel, hogy az utazáson a Társaságot képviseljék*” (Földrajzi K. 1911). Az utazás során, 1912. augusztus 22. és október 22. között megtekintették az USA számos települését és természeti látnivalóját. Élményeit és tapasztalatait később „*Utazásom Amerikában Teleki Pál gróffal*” (1942) címmel könyv formájában is közreadta.

1912 elején megalakult a Társaság Gazdasági Szakosztálya, melyet Cholnoky mutatott be a közlemények hasábjain. Létrejött a Lóczy-alap, mely anyagilag kívánta segíteni a jövőbeli földrajzi kutatók, utazók munkáját. Ennek a bizottságnak tagja lett Cholnoky is.

1913. január 5-én kelt Cholnoky Jenő azon levele, melyet Lóczy Lajos olvasott fel a Társaság előtt. Ebben, Cholnoky lemondott az 1904 óta viselt Földrajzi Közlemények szerkesztői tisztségéről, mivel sokoldalú elfoglaltságai és az Alföld Bizottság munkájának koordinálása mellett nem tudta maximálisan ellátni feladatát. „*A választmány meghajol a levélben kifejtett okok előtt és őszinte sajnálkozással tudomásul veszi a szerkesztő lemondását. Az eddig is csak áldozatokat követelő szerkesztés terhétől tehát Cholnoky Jenőt, éppen tudományos munkásságának érdekeire való tekintettel fölmenti és neki hálás köszönetét fejezi ki mindazokért a jelentős szolgálatokért, amelyekkel a Földrajzi Közlemények magas színvonalát évek során át biztosította és Társaságunk erkölcsi és szellemi tekintélyét közönségünk és a külföld előtt megszilárdította*” (Földrajzi K. 1913). Önéletírásában erre az eseményre a tudós később úgy emlékezett vissza, hogy szerinte ellene tulajdonképpen puccsot hajtottak végre, és a Társaság néhány vezetőségi tagja készítette lemondásra (CHOLNOKY J. 1945). A Közlemények szerkesztését a továbbiakban ketten, dr. Bátky Zsigmond és dr. Lüttke Aurél vették át. 1913 tavaszán Cholnoky a római (X.) nemzetközi földrajzi kongresszuson is a Társaságot képviselte. Ez év őszén a középiskolai földrajztanítás reformja érdekében a választmány elhatározta, hogy memorandumot nyújt be a közoktatásügyi miniszterhez; az írás megfogalmazói közt ott találjuk Cholnoky nevét is. A következő évben „*A földrajz összefoglalása*” címmel erről hosszabb tanulmányt is közölt. Cholnoky sokat foglalkozott oktatásmódszertani kérdésekkel főleg a MFT keretében. Ilyen tárgyú értekezése volt pl. „*A földrajztanításról*” c. írása, mely 1908-ban Kolozsváron jelent meg. Alelnöksége végére a taglétszám már 1600 fő volt (SZÉKELY A. 1996).

A Magyar Földrajzi Társaság élén

1914. március 12-én tartotta a társaság azt a választmányi ülést, ahol Lóczy Lajos elnök és Havass Rezső alelnök is bejelentette lemondását. Az elnöki tisztségre Cholnoky Jenőt kérte fel a tagság, alelnöknek Csánki Dezsőt, Papp Károlyt és Thirring Gusztávot jelölték (3. ábra).

Két évvel később Telekivel írásos beadványt fogalmaznak meg a Társaság Keleti Bizottságának felállítására érdekében. „*A bizottság célja Kelet tudományos tanulmányozása volna s a Balaton- és Alföldi Bizottságok mintájára a Társaság hatáskörében egyesítené az összes Kelet megismerésére vonatkozó tudományos munkálatokat*” (Földrajzi K. 1916). Cholnoky kezdeményezésére ebben az évben indultak el a Társaság első szervezett kirán-

Dr. Cholnoky Jenő kolozsvári egyetemi tanár, a Tolnai Világlexikona geográfiai főmunkatársa. Eddig alelnöke volt a Magyar Földrajzi Társaságnak, mely most elnökévé választotta meg. Az egész magyar tudományos világban nagy meglepetést keltett e diszes tisztségre való megválasztása, mert egyike ő a legkiválóbb magyar földrajztudósoknak s a külföldön is jól ismerik a munkásságát.

3. ábra Cholnoky Jenő a Magyar Földrajzi Társaság elnöke

Forrás: Tolnai Világlapja 14. 14. 1914. ápr. 5. p. 14.

Figure 3 Jenő Cholnoky president of the HGS

Source: Tolnai Világlapja 14. 14. April 1914 5. p. 14.

dulásai is. Április 17–20. között Esztergomba, Dobogókőre és a szentendrei hegyvidékre, majd 1917. április 2–6-a között a Balaton és a Bakony vidékére látogattak el. A tudós 1916-ban, a k. k. Geographische Gesellschaft (cs. kir. Földrajzi Társaság) levelező tagja lett.

1917-től ismét megválasztották három évre a MFT elnökének Cholnokyt, aki az 53 jelenlévő tag szavazatából negyvenötöt kapott meg. Ebben az évben hunyt el első felesége, akinek haláláról megemlékeztek a Társaság ülésén is. Lóczy szerkesztésében 1918-ban a MFT kiadásában jelent meg „*A Magyar Szent Korona országainak földrajzi, társadalomtudományi, közművelődési és közgazdasági leírása*” c. kötet, melyben az éghajlaton kívül „*Magyarország hegy-, vízrajza és települései*” c. fejezetet is Cholnoky írta.

1919 májusában a román hatóságok erőszakkal átvették az egyetem földrajzi intézetét, novemberben pedig Kolozsvárról is kiutasították a tudóst. Decemberben „*Papp Károly alelnök a választmány nevében melegen üdvözli Cholnoky Jenő elnököt, aki ellenséges megszállás miatt több, mint egy éve távol volt körünkből s most a románoktól hazafiassága miatt Kolozsvárról kiüldözve, családjával együtt, mint menekült jelent meg közöttünk. Büszkeségünkre szolgál – úgymond – hogy Társaságunk élén olyan kiváló egyének állanak, mint Cholnoky Jenő és Teleki Pál, akik nemcsak mint tudósok, hanem mint hazafiak is dicsőségére válnak nemzetünknek*” (Földrajzi K. 1919). Az 1920-as év tragikus fordulatokat hozott a társaság életében. Nem csak a trianoni események, hanem egy szomorú haláleset is történt. „*Pótolhatatlan veszteséget kell bejelentenem közgyűlésünknek. Lóczy Lajos, a mi Lóczynk, a mi mesterünk, a mi vezérünk ott pihen a gyönyörű Balaton partján, az arácsi temetőben*” (CHOLNOKY J. 1920). Cholnoky mentorát, munkatársát és családi jóbarátját veszítette el. Május 27-én megalakult a „*Lóczy Szobor Bizottság*”, melynek

elnöke Cholnoky lett. Júniusban átvette a megürült Balaton Bizottság elnöki teendőinek és a Lóczy-féle Magyarország kötet kiadása körüli feladatok ellátását. Így 1921-ben már a Társaság Balaton Bizottságának és Alföld Bizottságának összevont jelentését mutatta be a tagságnak. *„Nehéz felvenni az ő kezéből kihullott kalapácsot, hogy az utolsó záradékok feltegyük. De meg kell tennünk, s a Balaton-művet a mű nagyságához és alkotójának emlékéhez méltóan be kell fejeznünk”* (CHOLNOKY J. 1921).

1921-ben, kezdeményezésére megalakult Didaktikai Szakosztály. Ez volt a legtevékenyebb osztálya a Társaságnak, szaküléseit állandóan nagy számban látogatták a földrajztanárok, és két évtizeden (1922–1942) át évente vándorgyűlést is tartottak az ország különböző városaiban, amelyek a tanárság részére a MFT elmaradt vándorgyűléseit is nagyrészt pótolták (a Társaság az I. világháború után csak egyetlen vándorgyűlést tudott rendezni Szolnokon, 1927-ben) (FODOR F. 2006). A „Cholnoky időszak” alatt a Társaság összesen nyolc vándorgyűlést rendezett. A IX. vándorgyűlésre csak Cholnoky halála után, 1953-ban került sor Zircen. A Didaktikai Szakosztály folyóirata, az *„Ifjúság és Élet”* olvasott lap volt, amely nagymértékben növelte a diákság földrajz iránti érdeklődését.

1922. február 23-án a Lóczy szobor-bizottság elfogadta a választmánynak egy bronzérem alapítására vonatkozó indítványát. Az érembizottság tagja lett Cholnoky mellett Teleki Pál és Prinz Gyula is. Lóczy hagyatékban fennmaradt műveit ki kívánták adni és az abból befolyt összeget pedig a további írások megjelentetésére és a Balaton monográfia befejezésére szánták. Két évvel később Cholnoky javaslatára a Társaság könyvtárában a szakrendszerről a hely gazdaságosabb kihasználása és egyéb célszerű indokok érdekében a raktárrendszerre tértek át. Az évtized végén Cholnoky bejelentette, *„hogy beadvánnyal fordul a Közmunkatanácshoz, melyben Lóczy Lajosról ez évben rendezendő emlékünneplényünk alkalmából uccát kér elnevezni”* (Földrajzi K. 1930a).

1928 novemberében Cholnoky át kívánta adni az elnöki teendőket barátjának, Teleki Pálnak, viszont a gróf egyéb irányú elfoglaltságai miatt nem vállalta a felkérést (SZABÓ J. 2010b).

1929-ben elindult A Földgömb c. tudománynpszerűsítő folyóirat, mellyel Cholnoky régi álma vált valóra (CHOLNOKY J. 1929). Önéletrajzában is megemlíti a Milleker Rezső által indított folyóirat fontos szerepét, mely az anyagi nehézségekkel küzdő Társaságnak jelentős bevételt eredményezett. A Társaság székhelye ez idő tájt a Sándor utcai régi képviselőház hátsó részében volt, az ablakok a Trefort-kertre és az egyetem udvarára nyíltak. Ezután viszontagságos úton került a Társaság az Esterházy-palota felső emeletének egyik mosókonyhájába (CHOLNOKY J. 1945). Elnöksége idején a Társaság tagsága már elérte a 2000 főt is (SZÉKELY A. 1996).

A jubiláló elnök

1930-ban Cholnoky többszörös évfordulóját ünnepelték a Társaságban (4. ábra). A Közlemények oldalain Thirring Gusztáv emlékezett meg a tudós jubileumáról. *„A mai közgyűlés nekünk ünnepet jelent, mert most kívánjuk ünnepelni szeretett elnökünk Cholnoky Jenő dr. születésének 60-ik évfordulóját, egyetemi tanárságának 25-ik évét, és a Magyar Földrajzi Társaságban eltöltött főtitkári és elnöki működésének negyedszázadát”* (THIRRING G. 1930). A jubileum alkalmából Móra Ferenc, a szegedi múzeum akkori igazgatója is felköszöntötte (Földrajzi K. 1930b) a tudóst:

*„Magyar tudós ha ér is hatvanat
Arany nélkül szerez ezüst haját
Arany bizony itt sem terem
Alföldi szikes végeken,*

*Csak délibábbal üzenünk Neked
Szívből zendült köszöntő éneket.
Isten áldja Cholnoky Jenőt,
S ne adjon neki soká pihenőt.”*

MAGYAR FÖLDRAJZI TÁRSASÁG

— 1872 —

VIII., FŐHERCEG SÁNDOR-UTCA 8. SZÁM

MEGHÍVÓ a MAGYAR FÖLDRAJZI TÁRSASÁG 1930. évi április 24-én csütörtökön este 6 órakor a Magyar Tudományos Akadémia (V., Akadémia-utca 2. sz.) heti üléstermében tartandó

1930. évi LVIII. közgyűlésére,

amelyen dr. CHOLNOKY JENŐ egyetemi tanár úr születésének LX. évfordulóját, egyetemi tanárságának 25. évét a Magyar Földrajzi Társaságban eltöltött főtitkári és elnöki működésének negyedszázadát ünneplik meg tanítványai, barátai és tisztelői. — Az üdvözlő-

beszédet dr. THIRRING GUSZTÁV, a Magyar Földrajzi Társaság alelnöke mondja
Budapest, 1930. évi április hó 8-án.

Dr. RÉTHLY ANTAL s. k.

főtitkár.

Gróf TELEKI PÁL dr. s. k.

alelnök.

A közgyűlés után társasvacsora.

4. ábra Meghívó a Cholnoky Jenő tiszteletére tartott 1930. évi jubileus ünnepségre

Forrás: Rybár Olivér gyűjteményéből

Figure 4 Invitation to the 1930 jubilee celebration in honor of Jenő Cholnoky

Source: Collection of Olivér Rybár

Az 1930. április 24-én tartott közgyűlésen Réthly Antal főtitkár felolvassa a Lóczy-érem bizottság jelentését, mely szerint abban az évben Cholnoky Jenőt és William Morris Davis, amerikai geográfust tüntetik ki a Lóczy-éremmel, a földrajz tudományos művelése terén kifejtett nagyjelentőségű működésükért. Az érmeket korábban ténylegesen nem adták ki, viszont Vida Jenő felsőházi tag közbenjárására lehetővé vált a Beck Ö. Fülöp szobrászművész által készített Lóczy-érmek elkészítése. Később a Közlemények szerint Radnay Béla szobrászművész mintázta meg az érmet. Érdekes, hogy Edvi Illés György éremlistájában is szerepel egy Lóczy-érem, mely öt évvel később készült el, „Eugenio de Cholnoky 1930” felirattal (SZIGETI I. 1960). Ezen a közgyűlésen választották meg a Magyar Földrajzi Társaság tiszteletbeli tagjává is a tudóst. Októberben a londoni Royal Geographical Society is kitüntetésben részesítette, amikor fennállásának százados évfordulójára tiszteletbeli tagjává választotta meg Cholnokyt. 1930-ban Cholnoky memorandumot fogalmazott meg a Tihanyi-félsziget természeti és történelmi nevezetességeinek megvédésével kapcsolatban, mely írást Klebelsberg Kunó és Mayer János miniszterek elé terjesztette be. Két évvel később ünnepelte a társaság Vámbéry Ármin születésének 100. évfordulóját, a centenáris emlékestélyen Teleki, Thirring és Cholnoky emlékeztek meg a világutazóról. 1932 októberében a Société de Géographie à l'Université de Beograd (Belgrádi Egyetem Földrajzi Társasága) levelező tagjává választotta a tudóst (5. ábra). 1934-ben a varsói földrajzi kongresszuson vett részt Teleki Pál, Prinz Gyula, Geszti Lajos, Pécsi Albert és Temesy Győző társaságában.

5. ábra Cholnoky Jenő ismerteti a Benda (Bendefy) László vezette magyar abessziniai expedíció céljait a Magyar Földrajzi Társaság ülésén

Forrás: Budapesti Hírlap képesmelléklete 1933. dec. 23. p. 2.

Figure 5 Jenő Cholnoky presents the goals of the Hungarian Abyssinian expedition led by László Benda (Bendefy) at the meeting of the HGS

Source: Budapesti Hírlap képesmelléklete Dec. 1933 23. p. 2.

1935-ben ismét Cholnokyt ünnepelte a Társaság. Ebből az alkalomból jelent meg a Földrajzi Közlemények ünnepi füzeté. „A Földrajzi Közleményeknek ezt az ünnepi füzetét a Magyar Földrajzi Társaság Cholnoky Jenő egyetemi tanár működésének harmincadik évfordulója alkalmából kortársainak, kortársainak és tanítványainak közreműködésével adta ki” (Földrajzi K. 1935). Hasonló ünnepi füzet később, 1939-ben jelent meg gróf Teleki Pál tiszteletére. A Cholnoky füzetben jelent meg a tudós maig legismertebb portréfotója, valamint számos tanulmány, melyek a geográfus kedvenc témáival foglalkoztak. Ilyen volt például Teleki Pál írása a népvándorlásokról, Róna Zsigmond írása a júniusi hőcsökkenésekről, vagy Kéz Andor tanulmánya a vízfolyások szakaszjellegeiről. De a kötetben kapott helyet Strömpl Gábor „*dr. Cholnoky Jenő karsztkutatásai*” című írása is. Rajtuk kívül számos neves tudós gondolatai jelentek meg az ünnepi füzetben (pl. Prinz

Gyula, Réthly Antal, Thirring Gusztáv, Bulla Béla, Fodor Ferenc, Irmédi-Molnár László, Kádár László, Mendöl Tibor, Pécsi Albert, Szabó Pál Zoltán, Száva-Kováts József). Ebben a kiadványban látott napvilágot Pósné Ormós Jerne „*Cholnoky Jenő irodalmi munkássága*” című 17 oldalas írása, melyben az 1893 és az 1936 közt megjelent Cholnoky írások teljes bibliográfiáját közölte. A társaság az évi XLIV. közgyűlését Teleki Pál nyitotta meg, aki köszöntőjében hosszasan méltatta Cholnoky Jenő munkásságát és személyét. A MFT részéről – ebben az évben, és az azt követő évben is – számos Cholnoky előtt tisztelgő gesztust tettek. 1935. november 7-én Irmédi-Molnár László mutatta be a készülő „Cholnoky emlékérem gipszmintáját”. A választmány elhatározta, hogy a plakettet kiadja, illetve megtárgyalja a jubileumi ünnepség rendjét. A plakettet a társulat nagy tételben el is készíttette majd árusította a tagság részére. Az évfordulóra több alkotás is készült, az egyik Száva Nándor munkája, mely hasonlít a felhívásban szereplő plakett tervre, viszont Száva munkáján nem szerepelnek a „Dr.” és a „barátai, tanítványai és tisztelői” szavak. Mivel az árveréseken időként felbukkanó tételek nagyrészt Száva plakettjei, ezért feltételezzük, hogy ezeket árusíthatta a társaság. Ezen kívül három (vagy négy), az évfordulóra készült plakett és érme ismert, mindegyik Edvi Illés György munkája (SZIGETI I. 1960). 1935 decemberében – az 1922-ben Lóczy-éremmel kitüntetett – Sven Hedin, svéd geográfus hazánkban járt, akit társaság nevében Cholnoky fogadott. A tudós Cholnoky jó barátja volt, akiről Cholnoky öt írást is közölt különböző lapokban.

1936-ban a Társaságtól ajándékba megkapta Edvi Illés Aladárné Karády Etel festményét, melyen a tudós díszmagyart viselő alakja látható (6. ábra). A portré a közlemények oldalain is megjelent (1930). A festményről készült fotós képeslap is, de a kép egy korábban tartott akadémiai ülésen is látható volt (1930 körül). A művésznő feltehetően az évforduló előtt már korábban elkészíthette a festményt. 1937 márciusában a R'le Societá Géografica Italiana (Királyi Olasz Földrajzi Társaság) levelező tagja lett Cholnoky.

Cholnoky tevékenysége a háborús években

1938-ban részt vett a Földrajzi Társaság képviselőjében Magyar László szombat-helyi emlékművének avatóünnepségén, „*Cholnoky professzor lendületes beszéd kíséretében tette le a M. F. T. koszorúját*” (P. J. 1938). Ez év nyarán meghívást kapott az Union Géographique Internationale végrehajtó- és szervező-bizottságának rendezésében Amsterdamban tartott (sorrendben XV.) nemzetközi földrajzi kongresszusára.

1939-ban megindult a nagyon népszerű „*Földrajzi Zsebkönyv*” megújított kiadása (korábban – 1909-től – a „*Zsebatlasz*”, majd 1924-1925-ben „*Zsebatlasz és magyar földrajzi évkönyv*”, ezt követően pedig „*Magyar földrajzi évkönyv*” (1926-1930) néven jelent meg kiadvány a Kogutowicz-féle Magyar Földrajzi Intézet jóvoltából). Cholnoky életrajzában is említi a Temesy Győző által gondozott Zsebkönyv fontos szerepét, amely jelentős bevételt eredményezett a társaságnak. A kiadványba a tudós, mint a társaság elnöke, 1947-ig minden évben írt egy-egy rövidebb tanulmányt az érdeklődők számára. A Zsebkönyv sorozat 1948-ig jelent meg. A kiadványt 1958-ban „támasztották fel” ismét.

1940. október 25-én a főtitkár beszámolt az ünnepi közgyűlésről és a Cholnoky-vacsora előkészületeiről. Bendefy László A Földgömb oldalain emlékezett meg az egyesület jubiláló elnökéről. „*Hét évtizeddel a vállán, harmincötéves tanári múlttal, Cholnoky Jenő búcsút mondott ezidén az egyetemi katedrának. Ő maga tiltakozón igyekezett elhárítani minden különös ünneplést, amellyel barátai és százakat, sőt ezeket számláló tanítványai akarták kimutatni tiszteletüket, szeretetüket, hálájukat és megbecsülésüket az ősz tudós iránt*” (BENDEFY L. 1940). A Magyar Földrajzi Társaság LXIX. évi közgyűlésén, 1941.

6. ábra Cholnoky Jenő (Edvi Illés Aladárné Karády Etel festménye egy képeslapon)

Forrás: Rybár Olivér gyűjteményéből

Figure 6 Jenő Cholnoky (painting by Edvi Illés Aladárné Etel Karády on a postcard)

Source: Collection of Olivér Rybár

április 24-én döntöttek a Cholnoky-pályadíj létrehozásáról. Előző év őszén (november 27.) ünnepi estélyt rendeztek Cholnoky tiszteletére, aki ekkor töltötte be 70. életévét, és 35 év tanítás után megvált az egyetemi katedrától. Művészi arcképét gróf Teleki Pál meleghangú, kedves köszöntővel leplezte le (Cholnoky önéletrajza szerint Merész Gyula festményéről van szó, melynek keltezése 1917, viszont a kép egy kisebb változata 1931-ben, egy turista kiállításon is felbukkant). Teleki is megemlítette, hogy a társaság Cholnoky Jenő tiszteletére évi 500 pengős pályadíjat létesít (mai értékén kb. 250 e Ft). A pályadíjat minden évben, csak a fizikai földrajz tárgykörébe tartozó és pontosan meghatározott feladat megoldására kívánták odaítélni. A díj kuratóriuma négy főből állt: Cholnoky, Bulla, Mendöl és Kéz. 1942-ben az első pályadíjat Láng Sándor egyetemi tanársegéd nyerte el „A Huszti kapu és a Királyháza-i öböl terraszmorfológiája” c. írásával. A következő

évben a szabályzatot úgy kívánták módosítani, hogy a díj ne csak fizikai földrajzi tanulmányok jutalmazására szolgáljon. Sajnos a pályadíjat többé nem adták ki. A MFT-nak jelenleg sincs Cholnokról elnevezett elismerése, holott máig a leghosszabb ideig regnáló elnöke volt a társaságnak. Megfontolásra lenne érdemes egy díj létrehozása, akár a tiszavirág-életű „Cholnoky-pályadíj” feltámasztásával.

A háború alatt, 1942-ben Cholnoky bejelentette, hogy a Balaton Bizottság problémákkal küzd, az anyagi támogatások hiánya és a bizottság tagjainak elvesztése miatt. Viszont örömet fejezte ki, hogy a bizottság eszméje a Balatoni Intéző Bizottságban tovább élhet. A tudós 1942 és 1944 között a Balaton Bizottság által elindított, rövid életű „Balatoni Szemle” főszerkesztője is volt.

1942-ben megbízást adott Antal Károlynak egy Kőrösi Csoma Sándor szobor elkészítésére. A szobrot csak évtizedek múltán, 1984-ben avatták fel Érden a múzeumkertben.

1945 májusában a tisztikar, Cholnoky elnökletével lemondott, újraválasztására azonban nem került sor. 1946. április 11-én új közgyűlést kellett tartani, amely az új előírásoknak megfelelően hozott döntéseket. Tiszteletbeli elnök Cholnoky Jenő, elnök Mendöl Tibor, alelnökök Bulla Béla, Kéz Andor és Rónai András, főtitkár Pécsi Albert, titkár pedig Láng Sándor lett. „Félreállítás” megviselte Cholnokyt, aki ezután nem jelent meg többé a Társaságban, még annak 1947-ben tartott, 75 éves jubileumán sem vett részt (FODOR F. 2006). Tiszteletbeli elnöki tisztségét három éven át, 1949-ig viselte. Az MTA-ból sokakkal együtt kizárták, a Társaság működését betiltották (1949). Cholnoky Jenő 1950 júliusában betegség következtében hunyt el Budapesten.

Cholnoky Jenő emlékezete a társaság életében

A Társaság csak Cholnoky halála után, 1952-ben alakulhatott újjá. Cholnoky Jenő tiszteletbeli elnöki címét Prinz Gyula „örökölte”. Cholnokról volt tanítványai nagy tisztelettel írtak tanulmányaikban pl. Bulla Béla, Láng Sándor vagy Kádár László. Viszont a szocializmus idején az évfordulós megemlékező gesztusok elmaradtak. Elmaradt a megemlékezés születésének 100. évfordulóján éppúgy, mint halálának 25. évfordulóján is. A társaság 1970. évi 94. közgyűlésén elhangzott főtitkári jelentésben meg sem említették nevét. Ez azonban már nem annyira az – enyhülő – politikai szigor, mint inkább a Társaság vezetőségének rovására írandó. Hiszen ugyanekkor Péczely György az Időjárás hasábjain hosszan méltatta Cholnoky érdemeit, az ELTE oktatói pedig Székely András vezetésével megkoszorúzták Cholnoky sírját, amiről a Természet Világa is hírt adott. Az új politikai rendszerben néhányan kritikai véleményt is megfogalmaztak róla a Közlemények oldalain; KOCH FERENC (1953) szerint a Társaság elnökeként Cholnoky tudományos felfogása megmerevedett, illetve „reakciós társadalomszemlélete és sovíniszta felfogása” egyre élesebben nyilvánult meg. Később PÉCSI MÁRTON (1962) szinte szó szerint ugyanígy vélekedett a tudósról.

1976. június 27-én a Magyar Földrajzi Társaság XXIX. vándorgyűlésén Veszprémben avatták fel Cholnoky Jenő emléktábláját az egykori szülőházán (Kossuth L. u. 7.), az avatóbeszédet Somogyi Sándor főtitkár mondta. 1981-ben a Magyar Földrajzi Társaság Múzeumi Bizottsága a tudós hagyatékának jelentős részét átvette a családtól, mely a későbbi Magyar Földrajzi Múzeum gyűjteményének alapja lett. Jelenleg is az egyik legnagyobb gyűjteményi egységet a Cholnoky hagyaték jelenti a múzeumban.

1988-ban a veszprémi vándorgyűlés (41.) keretében, június 27-én avatták fel a balatonfüredi Panteonban Cholnoky Jenő emléktábláját. Ebben az évben a Közleményekben két Cholnoky írás újraközlésére is sor került („Veszprém földrajza”, „A Balaton eredete”).

A Közlemények oldalain, KÁDÁR LÁSZLÓ (1972), SOMOGYI SÁNDOR (1979), majd PÉCSI MÁRTON (1989) emlékezett meg a tudósról. Pécsi korábban még erősen bírálta Cholnokyt, viszont füredi emléktábla-avató beszéde (1989) már pozitív hangvételű volt. 1989-ben, a 149. rendes közgyűlésen – folyamatos érvénnyel – visszaállították Cholnoky Jenő társasági tagságát. A rendszerváltozás magával hozta Cholnoky életművének és írásai maradó értékének „újrafelfedezését”. Számos művét ismét kiadták (ld. melléklet), könyv jelent meg művészeti alkotásairól, feldolgozták családjának történetét, nevét pedig új emlékművek, emlékkövek, utcanévek, intézménynevek is őrzik az utókor számára. 2020 óta – ekkor járt le a 70 éves oltalmi idő a szerzői jogokat illetően – több könyve újra megjelent. Fontos még megemlíteni a tudós nevét viselő egyesületet, a 2005-ben Kolozsváron megalakult Cholnoky Jenő Földrajzi Társaságot is. Tagjai az ottani hagyaték gondozásáért és Cholnoky szellemi örökségének ápolásáért is sokat tesznek.

Összefoglalás

Cholnoky Jenő élete és munkássága elválaszthatatlan a Magyar Földrajzi Társaság történetétől. A tudósnak a különböző tudományos folyóiratokban jelentek meg írásai. A Földrajzi Közleményekben 108 értekezése, ill. beszámolója, jelentése és megemlékezése. A népszerűsítő folyóiratok is közölték értekezéseit, A Földgömb ebből tízet. Több tudományos és társadalmi egyesület tisztségviselője volt. Ezeket a kötelezettségeit nagy aktivitással látta el, mindenekelőtt a Magyar Földrajzi Társaságban (1893-tól tag, 1894-től a Balaton Bizottság tagja, 1899-től választmányi tag, 1901-től levelező tag lett. 1904-től 1913-ig a Földrajzi Közlemények szerkesztője volt. 1908-tól az Alföld Bizottság, 1920-tól a Balaton Bizottság elnöke lett. 1905–1910 között a társaság főtitkára, 1911–1914 közt alelnöke, 1914–1945-ig elnöke, 1930-ban tiszteletbeli tagja, majd 1946–1949-ig pedig tiszteletbeli elnöke volt a Magyar Földrajzi Társaságnak. 1910-től A Magyar Földrajzi Társaság Könyvtára könyvsorozat szerkesztője, 1942–1944 között a Balatoni Szemle főszerkesztője lett). Cholnoky volt a társaság mindmáig leghosszabb ideig regnáló elnöke (31 év). Cholnoky alatt a Társaság megbízható folytonossággal működött, a szervezet a magyar földrajzi kutatások megjelenítője, a geográfia társadalmi elismertségéért küzdő erők összefogója és a földrajztudomány népszerűsítője lett (SZABÓ J. 2010b).

RYBÁR OLIVÉR

Veszprémi Báthory István Sportiskolai Általános Iskola, Veszprém
rybar.oliver@gmail.com

IRODALOM

- BALÁZS D. 1991: A Magyar Földrajzi Társaság. – Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 9. pp. 44-45.
BALOGH J. 1997: Közösség, szolgálat, etika – gondolatok a Magyar Földrajzi Társaság jubileumán (Hagyomány és jövő – 125 éves a Magyar Földrajzi Társaság). – Földrajzi Közlemények 121. 3–4. pp. 129–131.
BENDEFY L. 1940: Cholnoky Jenő. – A Földgömb 11. 12. pp. 273–277.
CHOLNOKY J. 1893: A talajvizek és a közegészség (Krebs Vilmos értekezéseinek ismertetése). – Földrajzi Közlemények 24. pp. 105–123.
CHOLNOKY J. 1897: Cholnoky tagtársunk levele Ázsiából (Sanghai, 1897. július 17.). – Földrajzi Közlemények 25. pp. 196–202.
CHOLNOKY J. 1907: Titkári jelentés. – Földrajzi Közlemények 35. p. 160.
CHOLNOKY J. 1908: Titkári jelentés. – Földrajzi Közlemények 36. p. 132.

- CHOLNOKY J. 1909a: Titkári jelentés. – Földrajzi Közlemények 37. p. 108.
- CHOLNOKY J. 1909b: Titkári jelentés. – Földrajzi Közlemények 37. p. 110.
- CHOLNOKY J. 1911: Titkári jelentés 1910-ról. – Földrajzi Közlemények 39. pp. 169–170.
- CHOLNOKY J. 1920: Elnöki megnyitó. – Földrajzi Közlemények 48. p. 3.
- CHOLNOKY J. 1921: A M. Földrajzi Társaság Balaton-Bizottságának és Alföldi-Bizottságának 1921. évi jelentése. – Földrajzi Közlemények 49. p. 105.
- CHOLNOKY J. 1929: A magyar Földrajzi Társaság hivatásáról. – Földrajzi Közlemények 57. 1–5. pp. 1–4.
- CHOLNOKY J. 1945: Önéletrajz. – In: GÉCZI J. (szerk.) 1998: Cholnoky Jenő, Vár ucca tizenhét VI/2. Veszprém, pp. 187–339.
- CSEERNY T. – HORVÁTH G. 2008: Cholnoky Jenő-emlékpark avatása Balatonarácson. – Földrajzi Közlemények 132. 2. p. 232.
- DUSEK L. 2009: Cholnoky Jenő és a Magyar Földrajzi Társaság Alföld Bizottsága. – Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 18. pp. 58–65.
- DUSEK L. 2011: Beszámoló a Cholnoky Jenő tiszteletére rendezett emlékkonferenciáról. – Földrajzi Közlemények 135. 1. pp. 93–94.
- ERŐDI B. 1899: Elnöki jelentés 1898-ról. – Földrajzi Közlemények 27. 1. p. 74.
- FODOR F. 2006: A magyar földrajztudomány története. – Magyar Tudományos Akadémia Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest. 820 p.
- Földrajzi K. 1894: Társasági ülések. – Földrajzi Közlemények 22. p. 322.
- Földrajzi K. 1904: Választmányi ülések. – Földrajzi Közlemények 32. 5. pp. 255–256.
- Földrajzi K. 1911: Választmányi ülések. – Földrajzi Közlemények 39. p. 369.
- Földrajzi K. 1913: Választmányi ülések. – Földrajzi Közlemények 41. p. 40.
- Földrajzi K. 1916: Választmányi ülés. – Földrajzi Közlemények 44. p. 190.
- Földrajzi K. 1919: Választmányi ülések. – Földrajzi Közlemények 47. p. 68.
- Földrajzi K. 1930a: Választmányi ülések. – Földrajzi Közlemények 58. p. 36.
- Földrajzi K. 1930b: Közgyűlés. – Földrajzi Közlemények 58. p. 66.
- Földrajzi K. 1935: Előszó. Földrajzi Közlemények 63. p. 149.
- Fővárosi L. 1893: Földrajzi Közlemények. – Fővárosi Lapok 30. 97. pp. 831–832.
- HORVÁTH G. 1995: 125 éve született Cholnoky Jenő. – Földrajzi Közlemények 119. 3–4. p. 299.
- KÁDÁR L. 1972: A 100 éves Magyar Földrajzi Társaság és jeles képviselői. – Földrajzi Közlemények 96. 2–3. pp. 107–117.
- KOCH F. 1953: A nyolcvan éves Magyar Földrajzi Társaság története. – Földrajzi Közlemények 77. 3–4. p. 235.
- LÓCZY L. 1897: Vegyes. – Földrajzi Közlemények 25. p. 123.
- MAROSI S. 1994: Társaságunk múltjáról és jelenéről – A Magyar Földrajzi Társaság első 120 éve (1872–1992). – Földrajzi Közlemények 118. 1. pp. 5–34.
- P. J. 1938: Magyar László emlékmű Szombathelyen. – A Földgömb 9. 10. p. 397.
- PÉCSI M. 1962: Főtitkári beszámoló. – Földrajzi Közlemények 86.3. p. 293.
- PÉCSI M. 1989: Cholnoky Jenő emléktáblájának fölvatása a balatonfüredi panteonban. – Földrajzi Közlemények 113. 1–2. pp. 109–112.
- PRINZ GY. 1906: Prinz Gyula dr. levele a Tien-sanból (Przseválszk, 1906. szeptember 27.). – Földrajzi Közlemények 34. pp. 440–444.
- PRINZ GY. 1910: Utazásom a Tien-sán déli hegyláncaiban Nárin és Maral-basi között. – Földrajzi Közlemények 38. 6-7. p. 264.
- RYBÁR O. 2017: Emlékkő és emléktábla Cholnoky Jenő tiszteletére. – Földrajzi Közlemények 141. 1. pp. 85–87.
- SOMOGYI S. 1979: Emlékbeszéd Cholnoky Jenő emléktáblájának felavatásánál. – Földrajzi Közlemények 103. 1–3. pp. 307–308.
- SZABÓ J. 2010a: Emlékezés Cholnoky Jenőre születésének 140. és halálának 70. évfordulójára alkalmából. – Földrajzi Közlemények 134. 4. pp. 475–477.
- SZABÓ J. 2010b: Cholnoky Jenő tevékenysége a Magyar Földrajzi Társaságban. – Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 19. 51–56.
- SZÉKELY A. 1996: Cholnoky Jenő életműve (1870–1950). – Földrajzi Közlemények 120. 1. pp. 49–66.
- SZIGETI I. 1960: Edvi Illés György szobrászművész érmei és plakettjei. – Az Érem 16. 15. pp. 14–19.
- THIRRING G. 1930: Cholnoky Jenő jubileumára. – Földrajzi Közlemények 58. pp. 45–48.

BIBLIOGRÁFIA CHOLNOKY JENŐRŐL HALÁLA UTÁN (1950)
– A MFT-HOZ KAPCSOLÓDÓ FOLYÓIRATOKBAN –
MEGJELENT ÍRÁSOKBÓL ÉS KÖTET ÚJRAKIADÁSOKBÓL

Cholnoky Jenő újra kiadásai

Kötetek:

- PRINZ GY. – CHOLNOKY J. – TELEKI P. – BARTUCZ L. 1990-1993: Magyar föld, magyar faj I-IV. – Babits-Magyar Amerikai Kiadó Rt., Szekszárd. 1893 p.
- CHOLNOKY J. 1993: Veszprém. – Szokoly Antikvárium, Veszprém. 184 p.
- CHOLNOKY J. 1998: Veszprém. – In. GÉCZI J. (szerk.) (1998): Cholnoky Jenő 1870-1950. Vár ucca tizenhét 1998/2., Veszprém. pp. 7–51.
- CHOLNOKY J. 1998: Balaton. – In. GÉCZI J. (szerk.) (1998): Cholnoky Jenő 1870-1950. Vár ucca tizenhét 1998/2., Veszprém. pp. 52–137.
- CHOLNOKY J. 1998: A Földközi-tenger és kijárói. – In. GÉCZI J. (szerk.) (1998): Cholnoky Jenő 1870-1950. Vár ucca tizenhét 1998/2., Veszprém. pp. 166–184.
- CHOLNOKY J. 1998: Cholnoky Jenő önéletrajza. – In. GÉCZI J. (szerk.) (1998): Cholnoky Jenő 1870-1950. Vár ucca tizenhét 1998/2., Veszprém. pp. 187–339.
- CHOLNOKY J. 2010: Magyarország földrajza. – Kráter Műhely Egyesület, Pomáz. 544. p.
- CHOLNOKY J. 2020: Balaton. – Imedias Kiadó, Balatonszabadi. 205. p.
- CHOLNOKY J. 2020: A magyar béketárgyalások I-III. – Trianon Múzeum, Várpalota. 1514. p.
- CHOLNOKY J. 2021: A Kárpátoktól az Adriáig – Nagy-Magyarország írásban és képen. – Trianon Múzeum, Várpalota. 287. p.
- CHOLNOKY J. 2021: Cholnoky Jenő önéletrajza. – Pesti Kalligram – Művészetek Háza Veszprém, Budapest. 344. p.
- CHOLNOKY J. 2023: Utazás a sátán szekerén. – Argo Navis Könyvkiadó, Budapest. 228. p.
- CHOLNOKY J. 2023: Balaton-Veszprém. – Pesti Kalligram – Művészetek Háza Veszprém, Budapest. 314. p.
- CHOLNOKY J. 2023: Veszprém. – Digi-Book Magyarország Kiadó és Kereskedelmi Kft., Budaörs. E-book
- GÉCZI J. (szerk.) 1998: Cholnoky Jenő 1870-1950 – Cholnoky Jenő munkáiból. – Vár ucca tizenhét 1998/2., Veszprém. 380. p.
- NÉMETH Á.-NÉ (szerk.) 2004: A mindig szép Balaton – válogatás Cholnoky Jenő írásaiból (1914-1944). – Balatonfüred. 256. p.

Tanulmányok:

- CHOLNOKY J. 1971: A folyóvölgyekről. – Földrajzi Közlemények 19. (95.) pp. 310–314.
- CHOLNOKY J. 1986: Lóczy Lajos: a tudós és ember. – Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 2. pp. 3–8.
- CHOLNOKY J. 1988: Veszprém földrajza. – Földrajzi Közlemények 36. (112.) pp. 12–19.
- CHOLNOKY J. 1988: A Balaton eredete. – Földrajzi Közlemények 36. (112.) pp. 19–27.
- CHOLNOKY J. 1991: Teleki Pál: tanítványom és tanártársam. – Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 9. pp. 3–6.
- CHOLNOKY J. 1997: Cholnoky vitairata a földrajzról. – In. NEMERKÉNYI A. (szerk.): Földrajz – Hagyomány és Jövő 1872-1997. A 125 éves Magyar Földrajzi Társaság jubileumi kiadványa, Budapest. pp. 22–28.
- CHOLNOKY J. 1997: Cholnoky tagtársunk levele Ázsiából. – In. NEMERKÉNYI A. (szerk.): Földrajz – Hagyomány és Jövő 1872-1997. A 125 éves Magyar Földrajzi Társaság jubileumi kiadványa, Budapest. pp. 74–80.
- CHOLNOKY J. 2000: Dr. Teleki Pál gróf hatvan éves. – A Földgömb 18. 1. pp. 70–71.
- CHOLNOKY J. 2001: Tihany – Nemzeti Park. – A Földgömb 19. 5. pp. 72–73.

Cholnoky Jenőről megjelent írások

Kötetek, fejezetek:

- GÁBRIS GY. 2004: Cholnoky Jenő, a földrajzprofesszor és a természetvédő. – In. KUBASSEK J. (szerk.): A Kárpát-medence természeti értékei. Magyar Földrajzi Múzeum, Érd. pp. 43–73.
- KUBASSEK J. 1998: A tudós és ember. – In. GÉCZI J. (szerk.) (1998): Cholnoky Jenő 1870-1950. Vár ucca tizenhét 1998/2., Veszprém. pp. 343–355.
- KUBASSEK J. (szerk.) 2002: Cholnoky Jenő természetábrázoló művészete. – Magyar Földrajzi Múzeum, Érd. 271. p.
- KUBASSEK J. 2004: Cholnoky Jenő, a Balaton-kutatás úttörő apostola. – In. NÉMETH Á.-NÉ (szerk.) 2004: A mindig szép Balaton – válogatás Cholnoky Jenő írásaiból (1914-1944). – Balatonfüred. pp. 13–34.

- KUBASSEK J. 2021: A tudós és az ember. – In. CHOLNOKY J. 2021: Cholnoky Jenő önéletírása. – Pesti Kalligram – Művészetek Háza Veszprém, Budapest. pp. 315–340.
- NAGY B. – RYBÁR O. 2023: Balaton és Veszprém – a szülőföld geográfiája. – In. CHOLNOKY J. 2023: Balaton-Veszprém. – Pesti Kalligram – Művészetek Háza Veszprém, Budapest. pp. 293–303.
- VADAS GY. 2020: Cholnoky Jenő élete képekben. – Sétatér Kiadó, Pécs. 194. p.
- VADAS GY. 2020: Cholnoky Jenő királyságunk trianonizálása ellen. – Sétatér Kiadó, Pécs. 60. p.

Tanulmányok

Földrajzi Közlemények:

- BARTOS-ELEKES ZS. 2008: A kolozsvári Cholnoky Jenő-térképtár. – Földrajzi Közlemények 132. 4. pp. 489–494.
- CSEERNY T. – HORVÁTH G. 2008: Cholnoky Jenő-emlékpark avatása Balatonarácson. – Földrajzi Közlemények 132. 2. p. 232.
- DUSEK L. 2011: Beszámoló a Cholnoky Jenő tiszteletére rendezett emlékkonferenciáról. – Földrajzi Közlemények 135. 1. pp. 93–103.
- HORVÁTH G. 1995: 125 éve született Cholnoky Jenő. – Földrajzi Közlemények 119. (43.) p. 299.
- PÉCSI M. 1989: Cholnoky Jenő emléktáblájának fölvatása a Balatonfüredi Panteonban. – Földrajzi Közlemények 37. (113.) pp. 109–112.
- RYBÁR O. 2017: Emlékkő és emléktábla Cholnoky Jenő tiszteletére. – Földrajzi Közlemények 141. 1. pp. 85–87.
- SOMOGYI S. 1979: Emlékbeszéd Cholnoky Jenő emléktáblájának felavatásánál. – Földrajzi Közlemények 27. (103.) pp. 307–308.
- SZABÓ J. 2010: Emlékezés Cholnoky Jenőre születésének 140. és halálának 70. évfordulója alkalmából. – Földrajzi Közlemények 134. 4. pp. 475–477.
- SZÉKELY A. 1996: Cholnoky Jenő életműve (1870-1950). – Földrajzi Közlemények 120. (44.) pp. 49–66.

Földrajzi Múzeumi Tanulmányok és kiadványok:

- BALÁZS D. 1985: Cholnoky Jenő kínai útnaplója. – Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 1. pp. 31–38.
- BALÁZS D. 1986: Cholnoky Jenő rajzai és festményei. Kiállítás a neves földrajztudós hagyatékából. – Magyar Földrajzi Gyűjtemény, Érd. 16 p.
- BALÁZS D. 1987: Kiállítás Cholnoky Jenő festményeiből. – Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 4. p. 73.
- BALÁZS D. 1989: Cholnoky-emléktábla avatása Balatonfüreden. – Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 6. pp. 77–78.
- BALÁZS D. 1989: Cholnoky Jenő festményeinek kiállítása Balatonfüreden és Veszprémben. – Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 6. pp. 79–80.
- BALÁZS D. 1991: Szemelvények Teleki Pál Cholnoky Jenőnek írott leveleiből. – Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 9. pp. 63–38.
- BALÁZS D. 1991: Cholnoky kontra Pávai-Vajna. – Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 10. pp. 93–94.
- CHOLNOKY T. 1986: Cholnoky Jenő és családja. – Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 2. p. 50.
- DUSEK L. 2009: Cholnoky Jenő és a Magyar Földrajzi Társaság Alföld Bizottsága. – Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 18. pp. 58–65.
- FEJÉR L. 2010: Cholnoky Jenő, az egykori vízmérnök földrajztudós. – Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 19. pp. 29–34.
- FÜSI L. 1987: A Magyar Földrajzi Társaság főtitkárának ünnepi beszéde. – Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 4. p. 74.
- GÁBRIS GY. 2023: Cholnoky Jenő és a természetvédelem – különös tekintettel a Balaton-felvidékre. – In. FEKETE-MÁCSAI A. – LEVICZKI A. (szerk.): Természet és vadászat tudományos konferencia – Magyar Földrajzi Múzeum, Érd. pp. 32–38.
- GÓRNÉ FAZEKAS Á. – MOLNÁR ZS. – KARA E. 2008: A Cholnoky-hagyományok ápolása Veszprémben. – Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 17. p. 88.
- GROOS B. – MIKLÓS R. 2009: Két év Kelet-Ázsiában. Cholnoky Jenő tanulmányútjának rekonstrukciója. – Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 18. pp. 18–25.
- HORVÁTH Á. 1986: Cholnoky Jenőre emlékezik egykori tanítványa. – Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 2. pp. 45–50.
- IMECS Z. 2009: Cholnoky Jenő kolozsvári fényképi hagyatékának ismertetése terepnaplóiban fennmaradt fotójegyzékei alapján. – Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 18. pp. 44–49.
- ISPAY F. 1990: Levelesládánkból. Emlékezés Cholnoky Jenőre. – Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 8. p. 78.
- IVÁNYI M. 2019: Cholnoky Jenő eszmei-politikai arcéle. – Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 20. pp. 34–41.
- JESZENSZKY P. 2009: Cholnoky Jenő térképezési munkája Kínában. – Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 18. pp. 26–33.
- KOVÁCS S. 1990: Újabb kiállítás Cholnoky festményeiből. – Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 8. p. 77.
- KOVÁCS S. 2009: A Balaton-felvidék középkori templomromjai Cholnoky Jenő munkásságában. – Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 18. pp. 84–93.

- KOVÁCS S. 2009: Cholnoky Jenővel kapcsolatos emlékhelyek, alkotások Magyarországon. – Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 18. pp. 96–97.
- KOVÁCS S. 2010: Tudománytörténeti konferencia Cholnoky Jenő életművéről. – Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 19. pp. 98–99.
- KŐRÖSI M. 2009: „A népek szenvedése nem térképezhető” – vagy mégis? Politikai földrajzi mementók a földrajztudós Cholnoky Jenő emlékezetéhez. – Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 18. pp. 66–75.
- KUBASSEK J. 1987: Stein Aurél levelei Cholnoky Jenő hagyatékában. – Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 4. pp. 69–72.
- KUBASSEK J. 2009: Cholnoky Jenő 1910. évi utazása Skandináviában és a Spitzbergákon. – Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 18. pp. 50–57.
- LENGYEL H. 2010: Cholnoky Jenő terepbejárásai kolozsvári egyetemi oktatóként (1905-1919). – Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 19. pp. 35–42.
- LÓCZY D. 2009: Cholnoky folyóvízi geomorfológiája – mai értékelésben. – Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 18. pp. 10–17.
- MIKLÓS R. 2010: Amerikai Egyesült Államok, 1912. Újabb adalékok a kolozsvári Cholnoky-hagyaték kiépülésének történetéhez. – Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 19. pp. 43–50.
- MOLNÁR J.-NÉ 2009: A Cholnokyak emlékének ápolása Veszprémben. – Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 18. pp. 98–101.
- PAPP-VÁRY Á. 2009: Cholnoky Jenő térképészeti munkássága. – Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 18. pp. 76–83.
- POLGÁRDY G. 2009: Cholnoky Jenő turista témájú levelei egy magángyűjteményben. – Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 18. pp. 143–145.
- PUSKÁS K. 1993: Cholnoky-emléktábla avatása Budapesten. – Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 12. p. 98.
- PUSKÁS K. 2009: A Cholnoky Jenő hagyaték. – Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 18. pp. 135–140.
- RYBÁR O. 2009: A veszprémi kötődésű Cholnoky Jenő és Laczkó Dezső emlékezte. – Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 18. pp. 112–113.
- RYBÁR O. 2010: „A két földi czimbora” Cholnoky Jenő és Laczkó Dezső levelezése. – Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 19. pp. 57–66.
- RYBÁR O. 2019: „A természettudományok büvkörében” Cholnoky Jenő veszprémi diákévei. – Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 20. pp. 76–85.
- RYBÁR O. 2019: Szülővárosában állítottak szobrot Cholnoky Jenőnek. – Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 20. pp. 143–144.
- RYBÁR O. 2023: Turistaság és tudomány – Cholnoky Jenő és a hazai természetjárás. – In: FEKETE-MÁCSAI A. – LEVICZKI A. (szerk.): Természet és vadászat tudományos konferencia – Magyar Földrajzi Múzeum, Érd. pp. 40–53.
- SIPŐCZ J.-NÉ 1989: Iskolát neveztek el Cholnoky Jenőről. – Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 6. p. 59.
- SOMOGYI S. 1989: Cholnoky Jenő és Teleki Pál amerikai tanulmányútja. – Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 7. pp. 43–48.
- SZABÓ J. 2010: Cholnoky Jenő tevékenysége a Magyar Földrajzi Társaságban. – Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 19. pp. 51–56.

A Földgömb:

- CHOLNOKY J. – LEVICZKI A. 2022: Tölengés. – A Földgömb 2022. júl-aug. pp. 18–21.
- DUDDA R. 2014: Amerikából jött két ember... Cholnoky Jenő és Teleki Pál a Vadnyugaton. – A Földgömb 287. pp. 34–47.
- IMECS Z. 2007: A Cholnoky Jenő Földrajzi Társaság. – A Földgömb 25. 1. pp. 80–81.
- LEVICZKI A. 2020: Rödö vörös oroszlánja és egyéb nunatakok. – A Földgömb 339. pp. 16–18.
- LEVICZKI A. 2020: Magasságok és mélységek, avagy miből lesz a geográfus? – A Földgömb 340. pp. 10–12.
- LEVICZKI A. 2020: A mandzsúriai Tizenhárom-hegy – ahogy Cholnoky látta. – A Földgömb 341. pp. 18–20.
- LEVICZKI A. 2020: A sárgás-füzdöltől az indigóig – a Balaton színei. – A Földgömb 342. pp. 16–18.
- LEVICZKI A. 2020: Emberföldrajz, gémeskúttal. – A Földgömb 343. pp. 14–16.
- LEVICZKI A. 2020: Gejzirek és kanyonok – egy múlt századi amerikai kirándulás rajzai. – A Földgömb 344. pp. 20–23.
- LEVICZKI A. 2020: A világitás megszerzése. – A Földgömb 345. pp. 21–23.
- LEVICZKI A. 2021: A téli Balaton tüneményei. – A Földgömb 346. pp. 13–15.
- LEVICZKI A. 2021: Levelek Kínából – egy világcsavargó vőlegény. – A Földgömb 347. pp. 10–13.
- LEVICZKI A. 2021: Egy tavaszi nap Szvatauban – 123 éves rajzokon. – A Földgömb 349. pp. 12–15.
- LEVICZKI A. 2021: Veszprémi energiák. – A Földgömb 350. pp. 12–14.
- LEVICZKI A. 2021: Hepék és hupák – az erdélyi suvadások világa. – A Földgömb 351. pp. 22–23.
- LEVICZKI A. 2021: Eredeti fénykép után. – A Földgömb 353. pp. 10–11.
- LEVICZKI A. 2022: Tigrisfej a Koloskában. – A Földgömb 355. pp. 20–21.

- LEVICZKI A. 2022: Tólengés. – A Földgömb 357. pp. 18–21.
- LEVICZKI A. 2022: Egy erős rajzos földrajzos. – A Földgömb 361. pp. 13–15.
- LEVICZKI A. 2023: Emlékek Kínából. – A Földgömb 365. pp. 10–13.
- LEVICZKI A. 2023: Délibábos Balaton. – A Földgömb 366. pp. 16–19.
- LEVICZKI A. 2023: Köznapi észleletek. – A Földgömb 367. pp. 18–21.
- LEVICZKI A. 2024: „Csak jussak ki egyszer Sang-haiba”. Cholnoky Jenő kínai útja. – A Földgömb 370. pp. 12–15.
- MARKÓ R. 2018: Dél-kínai lassulás – megidézett múlt, rohanó jelen. – A Földgömb 324. pp. 77–87.